

Doporučení veřejně ochránkyně práv k povinnému předškolnímu vzdělávání

A. Účel doporučení

Podle informací Ministerstva školství, mládeže a tělovýchovy (dále také „MŠMT“) se do povinného předškolního vzdělávání v prvním roce jeho fungování nepodařilo zapojit až 3 % pětiletých dětí.¹ Jde tak přibližně o 3 400 dětí,² které mohou mít ztížený nástup do první třídy základní školy kvůli chybějící systematické předškolní přípravě. Česká školní inspekce (dále také „ČŠI“) navíc upozorňuje, že často jde o děti ze sociálně a ekonomicky znevýhodněného prostředí, pro které je toto vzdělávání nejvíce přínosné.³

Z toho důvodu jsem se rozhodla oslovit významné aktéry v oblasti školství se žádostí o **sdílení osvědčených postupů**, jak zajistit účast všech pětiletých dětí na povinném předškolním vzdělávání. Příklady dobré praxe předkládám v tomto doporučení.⁴ Doporučení **adresuji obcím**, které mají povinnost zajistit podmínky pro předškolní vzdělávání tříletých a starších dětí svých občanů.⁵ Inspirovat se jím ale mohou i mateřské školy, orgány sociálně-právní ochrany dětí nebo nevládní organizace, které pracují s rodinami pětiletých dětí.

Věnuji se pouze tématu zajištění docházky pětiletých dětí do mateřské školy. Zájemce o podrobnější informace k předškolnímu vzdělávání odkazuji na svá dřívější doporučení.⁶

1 Ministerstvo školství, mládeže a tělovýchovy. Předškolního vzdělávání se účastní 97 procent pětiletých dětí [online]. Praha: MŠMT, 10. listopadu 2017 [cit. 2019-03-04]. Dostupné z: <http://www.msmt.cz/ministerstvo/novinar/predskolniho-vzdelavani-se-ucastni-97-procent-petiletých>.

2 Údaje zahrnují i pětileté děti žijící v zahraničí, na které se povinnost předškolního vzdělávání nevztahuje. MŠMT proto odhaduje, že svou povinnost neplní 2,6 % pětiletých dětí.

3 Česká školní inspekce. Tematická zpráva: Dopady povinného předškolního vzdělávání na organizační a personální zajištění a výchovně-vzdělávací činnost mateřských škol za období 1. pololetí školního roku 2017/2018 [dokument pdf]. Praha: Česká školní inspekce, květen 2018 [cit. 2019-03-04]. Dostupné z: <https://www.csicr.cz/getattachment/494adcd7-2e4b-40a7-b564-383d964ce14d/TZ-Dopady-povinného-predskolniho-vzdelavani.pdf>.

4 Doporučení vydávám na základě § 21b písm. c) zákona č. 349/1999 Sb., o veřejném ochránci práv, ve znění pozdějších předpisů, které mě opravňuje k vydávání doporučení k otázkám souvisejícím s diskriminací.

5 Ustanovení § 179 odst. 2 zákona č. 561/2004 Sb., o předškolním, základním, středním, vyšším odborném a jiném vzdělávání (školský zákon), ve znění pozdějších předpisů: „Obec je povinna zajistit podmínky pro předškolní vzdělávání dětí přednostně přijímaných podle § 34 odst. 3...“

Ustanovení § 34 odst. 3 školského zákona: „... Do mateřské školy zřízené obcí nebo svazkem obcí se přednostně přijímají děti, které před začátkem školního roku dosáhnou nejméně třetího roku věku, pokud mají místo trvalého pobytu, v případě cizinců místo pobytu, v příslušném školském obvodu (§ 179 odst. 3) nebo jsou umístěny v tomto obvodu v dětském domově, a to do výše povoleného počtu dětí uvedeného ve školském rejstříku.“

6 Především doporučení k rovnému přístupu k předškolnímu vzdělávání ze dne 22. března 2018, sp. zn. 25/2017/DIS, dostupné z: https://ochrance.cz/fileadmin/user_upload/ESO/25-2017-DIS-JMK-Doporučení_k_rovnému_přístupu_k_predskolini_mu_vzdelavani.pdf. Ani v mateřských školách nesmí docházet k segregaci, podrobnosti viz doporučení ke společnému vzdělávání romských a neromských dětí ze dne 12. prosince 2018, sp. zn. 86/2017/DIS, dostupné z: https://ochrance.cz/fileadmin/user_upload/ESO/86-1207-DIS-VB-Doporučení_desegregace.pdf.

B. Příklady dobré praxe

B.1 Srozumitelný informační leták

Jednou z možností, jak rodiče pětiletých dětí informovat o povinnosti předškolního vzdělávání, je vytvoření stručného a přehledného informačního letáku.⁷ Leták by měl obsahovat **informace užitečné pro občany konkrétní obce**, například:

- pro koho je předškolní vzdělávání povinné,
- v čem předškolní vzdělávání spočívá – nejde o pouhé „hlídání dětí“, ale o cílený rozvoj dítěte, který mu usnadní přechod na základní školu,
- vymezení školských obvodů jednotlivých mateřských škol na území obce (nejlépe konkrétně popsat, neodkazovat pouze na obecně závaznou vyhlášku, kterou se školské obvody stanovují),
- dny a hodiny zápisu do mateřské školy,
- doklady potřebné k zápisu,
- předpokládané náklady na docházku do mateřské školy (např. stravné a informace o tom, zda lze využít obědy zdarma⁸).

Obsah a formulace letáku by měly reagovat na potřeby cílové skupiny. Při jeho psaní lze využít metod pro tvorbu snadno srozumitelných informací, tzv. **easy to read**:

- používejte jednoduchá slova, kterým lidé dobře rozumějí (např. dětský lékař namísto pediatr),
- používejte v celém dokumentu stejné slovo pro vysvětlení stejné věci (např. ředitel mateřské školy namísto vedení/představitel/zástupce mateřské školy),
- nepoužívejte zkratky, ale celá slova (např. mateřská škola namísto MŠ),
- pište krátké věty,
- používejte raději činný rod než trpný (např. „ředitel Vám pošle dopis“ namísto „bude Vám zaslán dopis“),
- používejte jasný a snadno čitelný font písma – nejlépe bezpatkový, o velikosti 14 a více, nepoužívejte kurzívu (raději slovo napište tučně),
- zarovnávejte text doleva (nikoli do bloku).⁹

7 Inspirovat se lze například letákem, který vypracovala organizace Amalthea ve spolupráci se zřizovatelem pro zápis do mateřských škol ve městě Chrudim v roce 2019 a který je dostupný na jejich webových stránkách: http://www.amalthea.cz/data/File/PPRD/INFOMATERI%C3%81L%20PRO%20RODI%C4%8CE_A4_2019.pdf.

8 Projekt Potravinová pomoc dětem v hmotné nouzi – obědy do škol, jež zaštiťuje Ministerstvo práce a sociálních věcí. Podrobnější informace dostupné na: <https://www.mpsv.cz/cs/19255>.

9 Inclusion Europe a Společnost pro podporu lidí s mentálním postižením v České republice, o. s. Informace pro všechny: Evropská pravidla pro tvorbu snadno srozumitelných informací [dokument pdf]. ISBN 2-87460-119-5. Dostupné z: https://easy-to-read.eu/wp-content/uploads/2014/12/CZ_Information_for_all.pdf.

B.2 Šíření informačního letáku

Informační leták je potřeba vhodně šířit. S volbou nejlepších metod pomůže **znalost cílové skupiny** – kde se nejčastěji adresáti zdržují, s jakými institucemi jsou v kontaktu, jaké komunikační prostředky používají. Nejefektivnější je **osobní předání**. Je proto vhodné spolupracovat se zaměstnanci úřadu práce, nevládních organizací, sociálními pracovníky a pracovníci a dalšími osobami, které jsou s cílovou skupinou v kontaktu.

V závislosti na místních podmínkách lze informační leták dále šířit například:

- osobním dopisem rodičům pětiletých dětí,
- v prostorách městského úřadu a úřadu práce,
- v prostorách mateřské školy a základní školy (kam rodiče mohou vodit staršího sourozence),
- ve výlohách místních obchodníků,
- v ordinacích dětských lékařů (pětileté děti podstupují preventivní prohlídku¹⁰),
- v místních zpravodajských periodikách,
- na webových stránkách města, mateřských škol a dalších relevantních institucí,
- na sociálních sítích – na oficiálních profilech města a mateřských škol, ale i na soukromých profilech (např. sociálních nebo terénních pracovníků a pracovníci, kteří mají osobní vazby s lidmi z cílové skupiny).

B.3 Terénní práce

Dalším účinným opatřením pro zapojení všech pětiletých dětí do povinného předškolního vzdělávání je sociální a terénní práce přímo v rodinách. Konkrétně může jít o pracovníka či pracovníci **městského úřadu**, kteří vykonávají sociální práci nebo se zaměřují na sociální inkluzi či práci s národnostními a etnickými menšinami. **V mateřské škole** může jít o osobu, která tvoří most mezi mateřskou školou a rodiči (např. sociální pedagogové, školní asistenti, školní sociální pracovníci, koordinátoři či facilitátoři inkluze).¹¹ Některé z těchto pozic lze financovat z tzv. „šablon“.¹² Další z možností je spolupráce města či mateřské školy s místními **nevládními organizacemi**, které pracují s rodinami s dětmi v předškolním věku. Nevládní organizace jsou totiž často nositelkami životního příběhu dítěte a jeho rodiny

10 Ustanovení § 12 písm. e) zákona č. 48/1997 Sb., o veřejném zdravotním pojištění a o změně a doplnění některých souvisejících zákonů, ve znění pozdějších předpisů: „Pojištěnec je povinen: ... podrobit se na vyzvání preventivním prohlídkám, pokud tak stanoví tento zákon nebo obecně závazné právní předpisy...“

Ustanovení § 29 odst. 1 písm. c) zákona o veřejném zdravotním pojištění: „Hrazenými službami jsou také preventivní prohlídky, které se provádějí ... ve třech letech a dále vždy jedenkrát za dva roky, nejdříve však 18 měsíců po provedení poslední preventivní prohlídky.“

11 Podrobnější informace viz BARTOŠOVÁ, Inka a RŮŽKOVÁ, Johana. Rovný přístup k předškolnímu vzdělávání v Ostravě. Evaluace projektů Nadace OSF [dokument pdf]. Praha: Nadace Open Society Fund Praha, říjen 2018 [cit. 2019-04-16]. Dostupné z: <https://osf.cz/wp-content/uploads/2018/12/Rovny-pristup-k-predskolnimu-vzdelavani-v-Ostrave-Nadace-OSF.pdf>.

12 Bližší informace na webových stránkách Operačního programu Výzkum, vývoj a vzdělávání dostupné na: <https://opvv.msmt.cz/vyzva/vyzva-c-02-18-063-sablony-ii-mimo-hlavni-mesto-praha-verze-1.htm>.

(mohou poskytnout informace o tom, v jaké situaci se rodina nachází, s čím se potýká a jaká řešení již vyzkoušela).

Ve městech, kde žily romské rodiny, a v mateřských školách, do kterých chodily romské děti, se **osvědčilo, když tuto terénní práci vykonával Rom či Romka**. Díky tomu se totiž dařilo mírnit strach romských rodičů ohledně adaptace dítěte v kolektivu dětí z majority a překonávat jejich nedůvěru vůči učitelům a instituci jako takové. Úřady ani mateřské školy nemusejí mít obavu, že by se upřednostněním romského pracovníka či pracovnice dopustily diskriminace při přijímání do zaměstnání. Pokud je k tomu **věcný důvod, spočívající v povaze vykonávané práce**, o diskriminaci se v zásadě nejedná.¹³

Práce těchto osob spočívá zejména v kontaktu s rodinami a **motivování rodičů** k zápisu dětí k povinnému předškolnímu vzdělávání. Vhodná je dlouhodobá spolupráce, opakované připomínání termínu zápisu, vysvětlování přínosů předškolního vzdělávání, předávání informací o českém vzdělávacím systému a nácvik dovedností, které rodiče využijí při kontaktu s mateřskou a základní školou. V praxi se osvědčilo znovu pozvat rodiny k zápisu do mateřské školy osobně krátce před jeho konáním (např. odpoledne předchozího dne).

Terénní pracovník či pracovnice, kteří působí v mateřské škole, mohou v den zápisu **vítat známé rodiny před budovou** mateřské školy. Tím se zmírní obavy rodin z neznámé situace. Rodině lze nabídnout i možnost doprovodu k zápisu.

B.4 Komunikace s rodiči dětí

Po nástupu dítěte do mateřské školy má klíčovou roli pro úspěch ve vzdělávání **dobrá spolupráce školy a rodičů**. V praxi se osvědčila pravidelná a včasná komunikace s rodiči dítěte. Půdu pro bezkonfliktní komunikaci lze připravit hovorem o mimoškolních tématech, o situaci v rodině nebo o mladších sourozencích. Je dobré vždy hovor začít něčím pozitivním.¹⁴

13 Ustanovení § 6 odst. 3 zákona č. 198/2009 Sb., o rovném zacházení a o právních prostředcích ochrany před diskriminací o změně některých zákonů (antidiskriminační zákon), ve znění pozdějších předpisů: „Diskriminací není rozdílné zacházení ve věcech práva na zaměstnání, přístupu k zaměstnání nebo povolání, ve věcech pracovních, služebních poměrů nebo jiné závislé činnosti, pokud je k tomu věcný důvod spočívající v povaze vykonávané práce nebo činnosti a uplatněné požadavky jsou této povaze přiměřené...“

14 Podrobnější informace viz HAVRDOVÁ, Egle a kol. Příručka dobré praxe v oblasti inkluze v předškolním vzdělávání v České republice, v Anglii, na Slovensku a ve Walesu [dokument pdf]. Praha: Schola Empirica, z. s., 2016 [cit. 2019-04-16]. Dostupné z: http://www.scholaempirica.org/wp-content/uploads/2017/12/good_practice_CZ_4-copy1.pdf; HAVRDOVÁ, Egle a VYHNÁNKOVÁ, Kateřina. Dobrý začátek – Ověřené postupy pro učitelky mateřských škol [dokument pdf]. Praha: Schola Empirica, z. s., 2015 [cit. 2019-04-16]. Dostupné z: http://www.scholaempirica.org/wp-content/uploads/2018/06/dobry_zacatek.pdf; JIRÁSEK, Aleš a kol. Předškolní klub Amálka příručka dobré praxe – Spolupráce s rodiči dětí ze sociálně znevýhodněného prostředí [dokument pdf]. Chrudim: Amalthea, z. s., prosinec 2016 [cit. 2019-04-16]. Dostupné z: http://www.amalthea.cz/data/File/metodiky%20ke%20stazeni/PUBLIKACE_predskolni_klub_FINAL_nahled.pdf.

Při komunikaci je vhodné využívat **techniky aktivního naslouchání**. Jde o nástroje, jejichž účelem je „slyšet a dát najevo, že slyším“:

- parafrázování – vlastními slovy se ptáme na to, co druhá strana řekla, a tím si ověřujeme, zda jsme sdělení správně pochopili,
- zrcadlení pocitů – pojmenováváme pocity, které druhá strana asi cítí, tím dáváme najevo, že druhé straně rozumíme, poskytujeme jí prostor, aby naše vnímání v případě omylu opravila, a potvrzujeme legitimitu pocitů,
- shrnování – průběžné jednoduché sdělení toho, co již bylo vyřčeno, pomáhá zdůraznit a pochopit detaily,
- povzbuzování k dalšímu hovoru („Řekněte nám prosím více...“, „Poslouchám...“, „Skutečně?“),
- oceňování („Skutečně si cením Vaší snahy o...“, „Vaše otevřenost mi pomohla pochopit, jak situaci vnímáte.“).¹⁵

Pravidelnost komunikace mezi mateřskou školou a rodiči lze kromě hovoru při převzetí dítěte zajistit i pomocí **krátkých předtištěných vzkazů**. Vyučující mohou napsat rodičům, co se dítě v mateřské škole naučilo nebo v čem se zlepšilo. Tím se posiluje důvěra mezi rodiči a mateřskou školou:¹⁶

Vzkaz pro rodiče

S radostí Vám sděluji, že dnes se

komu: _____

moc povedlo: _____

Děkujeme Vám!

Učitel/-ka _____ Datum _____

Někdy může dojít i na telefonickou komunikaci mezi mateřskou školou a rodičem dítěte. V praxi se osvědčila možnost tzv. **prozvánění**. Pokud rodič s omezenými finančními prostředky chce kontaktovat mateřskou školu, po předchozí domluvě ji pouze prozvoní, a **mateřská škola následně rodiči zavolá**. Tento postup napomáhá efektivnější komunikaci.

C. Závěr

Povinné předškolní vzdělávání přineslo mnohým mateřským školám a obcím (zřizovatelům) zvýšenou administrativní zátěž. Individuální přístup k dětem a jejich rodičům může

¹⁵ Podrobnější informace viz PLAMÍNEK, Jiří. *Mediace: neúčinnější lék na konflikty*. Praha: Grada, 2013. ISBN 978-80-247-5031-6; ROSENBERG, Marshall B. *Ne násilná komunikace*. Praha: Portál, 2016. ISBN 978-80-262-1079-5.

¹⁶ Inspirováno podle publikace Dobrý začátek – Ověřené postupy pro učitelky mateřských škol uvedené v pozn. pod čarou č. 14, s. 102. Zdroj obrázku: https://cdn.pixabay.com/photo/2012/04/12/21/42/cat-30764_640.png.

komplikovat velký počet dětí ve třídě mateřské školy. Velmi si cením náročné práce všech učitelů a učitelek v mateřských školách, vedení škol a pracovníků obcí a měst, kteří mají agendu předškolního vzdělávání na starosti.

Předškolní vzdělávání má významný vliv na úspěch dítěte v jeho dalším životě. Je proto nezbytné, aby MŠMT, ČŠI, obce a mateřské školy vzájemně spolupracovaly a vytvořily podmínky k tomu, aby k němu měly přístup i děti ze sociálně a ekonomicky znevýhodněného prostředí. Těm totiž pomůže nejvíce.

Závěrem apeluji na obce a mateřské školy, aby se v odůvodněných případech snažily zajistit řádné předškolní vzdělávání i pro **nespádové pětileté děti ze sociálně znevýhodněného prostředí**. Mám na mysli zejména děti, které bydlí v dané obci, ale místo trvalého pobytu mají ve školském obvodu mateřské školy, do které je rodiče kvůli velké vzdálenosti nemohou dovážet.¹⁷

Platí, že nelze přijmout nespádové dítě na úkor spádového, a to ani za předpokladu, že nespádové dítě má povinnost předškolního vzdělávání.¹⁸ Byla bych ale ráda, aby obce a mateřské školy v takových situacích zvážily **zvýšení kapacity školy ve školském rejstříku** nebo **povolení výjimky** z nejvyššího počtu dětí ve třídě, aby rodině poskytly informaci o nejbližší mateřské škole s volnou kapacitou, kontaktovaly rodinu, jakmile se uvolní místo, a v nejkrajnějším případě dítěti umožnily alespoň individuální vzdělávání a rodičům zprostředkovaly kontakt na nejbližší předškolní klub. Uvědomuji si, že tyto postupy mohou být pro obce a mateřské školy komplikované. Jsem ale přesvědčena o tom, že **přínosy předškolního vzdělávání** pro tyto děti za to stojí.

Mgr. Anna Šabatová, Ph.D., v. r.
veřejná ochránkyně práv
(doporučení je opatřeno elektronickým podpisem)

17 Majitel bytu, ve kterém rodina bydlí, si například nepřeje, aby si tam nájemníci nahlásili místo trvalého pobytu pod pohrůžkou, že jim neprodlouží nájemní smlouvu (krátkodobý nájem zpravidla na několik měsíců).

18 Podrobně viz mé doporučení k rovnému přístupu k předškolnímu vzdělávání uvedené v pozn. pod čarou č. 6, s. 16 až 17.